

فرهنگ رزنی

دوشنبه

۳۰ اردیبهشت ۱۳۹۸

۱۴ رمضان ۱۴۴۰

۸ صفحه/ شماره ۴۱۳۳

حکمت روز
پیامبر اکرم (ص)

خوشایه سعادت‌مندی آنان که از دوستان و پیروان حسین (ع) هستند. به خدا سوگند ایشان در قیامت پیروز و نیکبخت هستند. بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۲۵

مناجات
علامه حسن زاده آملی

الهی بسیار مائد کن است واندک تو بسیار و فر موده ای: گر چه بسیار تو بودند کنز آند کت می دهبند بسیار.
الهی، عارف را به مفتاح بسم ا... مقام، کن، عطا کنی که با، کن، هر چه خواهی کنی کن.
با این جاهل بی مقام هر چه خواهی کنی کن که آن کلید دار دو این کلید دارد.
الهی، همه الفاظ یونانیان یک سوی و اسم عالم به لفظ قوس موس یک سوی.

شاعران خراسانی

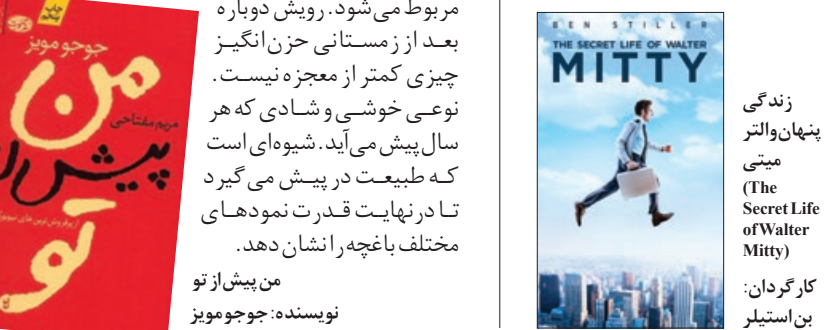

مشهد
شهر و استان در شبکه‌های اجتماعی

دیالوگ

در دنیای کوچک خود زندگی نکن چون هدف زندگی کاوش کردن و کسب تجربه است...

حکایت

کاروانی در یونان بز دندو نعمت بی قیاس^(۱) ببر دند.
بازر گانان گریه وزاری کردند و خدا و پیامبر شفیع آوردند اما فایده نکرد.
چوپیروز شود دزد دتیر ه روان/ چه غم دارد از گریه کاروان؟
لقمان حکیم اندر آن کاروان بود، یکی از کاروانیان او را گفت که مگر ایشان را نصیحتی کنی و موعظه‌ای گویی تا از مال ما دست بردارند که دریغ باشد چنین نعمتی که ضایع شود، گفت: دریغ ضایع کردن حکمت است که با ایشان گفتن.
آهنی را که موریا نه بخورد / نتوان برد از اوبه صیقل، زنگ

صفحه آخر

<div></div> <div>مشهد</div>	<div></div> <div>تایباد</div>	<div></div> <div>تربت جام</div>	<div></div> <div>تربت حیدر به</div>	<div></div> <div>دژگز</div>	<div></div> <div>سبزوار</div>	<div></div> <div>قوچان</div>	<div></div> <div>نیشابور</div>
۱۶۰۳۲▲	۱۸۰۳۵▲	۱۷۰۳۵▲	۱۶۰۳۰▲	۱۷۰۳۳▲	۲۰۰۳۵▲	۱۳۰۲۹▲	۱۴۰۲۲▲

روز نامه خراسان رزنی:
صاحب امتیاز: موسسه فرهنگی هنری خراسان
مدیر مسئول: محمد سعید احدیان
سر دبیر: سیدعلی علوی

به روایت تاریخ
غلامرضا آذری خاکستر

عکس تاریخی است

پنجاه‌هزار نفر برآورد کرده است. فیزیکی دیگر سیاح اروپایی جمعیت مشهد را چهل هزار نفر تخمین زده و مسیو کنولی که در سال ۱۸۲۳ م از مشهد دیدن کرده، جمعیت آن را ۴۵ هزار نفر نوشته است. بارنز از دیگر سیاحانی است که در سفرنامهٔ خود از جمعیت چهل هزار نفری مشهد یاد کرده است. ضمن آن که «مسیو فربه» فرانسوی در سال ۱۸۴۵ م و خانیکوف و شیندلر به‌طور مشترک جمعیت مشهد را شصت هزار نفر، لرد کرزن ۴۵ هزار نفر و هانری رنه آلمانی در سال ۱۸۹۹ م. جمعیت آن را هشتاد هزار نفر برآورد کرده‌اند. [۲] از این میان، جهانگرد دی دیگر از مشاهد به عنوان شهری بزرگ یاد کرده که جمعیت شهر از شصت هزار نفر کمتر نیست، بلکه بیشتر دارد. [۳]

- اولین سرشماری**

در عصر ناصر الدین شاه، توجه به سرشماری نفوس و مسکن به‌صورت جدی در ایران مطرح شد. مجموعهٔ ناصری، ده جلد از رساله‌های مختلف خطی است که بیشتر آن‌ها مربوط به جغرافیای ولایات مختلف ایران، سرشماری نفوس، طوایف، نوع معیشت، شرح حال علما و فضلا، توصیف بناها و آثار هنری و غیره است، این مجموعه پس از سال ۱۲۹۰ تا ۱۳۰۰ ق فراهم شده است. [۴]

در مشهد نیز نخستین ودقیق‌ترین سرشماری عمومی در سال ۱۲۹۵ ق. به‌دستور ناصر الدین شاه قاجار صورت گرفت. در این زمان کن‌الدوله حکمران خراسان و سیستان بود و کار سرشماری تحت نظر زین العابدین میرزا بن شاهزاده محمدولی میرزا صورت گرفته است. این که این سرشماری چند ماه طول کشیده و توسط چند مأمور انجام شده است، اطلاعات دقیقی در دست نیست. ولی احتمال دارد تهیه این آمار حدود سه ماه طول کشیده باشد. و محدوده آماری شش محله نوغان، سرشور، عیدگاه، سراب، پایین‌خیابان و بالاخیابان است.

زین العابدین میرزا یکی از شاگردان دارالفنون بود که در زمان سلطنت ناصرالدین شاه قاجار و حکمرانی کن‌الدوله در خراسان به مشهد آمده و کار آمارگیری را به سرانجام می‌رساند. بر اساس پژوهش «مهدی سیدی» پژوهشگر تاریخ مشهد، نسخه‌ای از این آمار که در حد خود دقیق و سودمند است و ظاهرا نسخه اصل و منحصر به فرد نیز باید باشد، در کتابخانه مجلس شورای اسلامی ایران به شماره ۱۲۳۲ موجود است. این نسخه تاریخ ندارد ولی چون تصریح دارد که در سال «بارس ثیل» یعنی «سال پلنگ» تهیه شده است و همچنین با توجه به قرائن موجود، می‌توان حدس زد که باید در سال ۱۲۹۶ ه‍.ق تألیف شده باشد.

زین العابدین میرزا آمار هریک از شش محله اصلی مشهد را جداگانه و به‌صورت جدول آورده و حتی جزئیاتی از قبیل اسم، شغل، رئیس خانواده، تعداد اولاد ذکور و اناث را به تفکیک ذکر کرده است. [۵] طبق این سرشماری جمعیت مشهد ۵۷۲۸۷ نفر است از شده و شهر مشهد حدود ۷۶۶۷ باب‌خانه ذکر شده است.

- آمارهای کدخدایان محلات پنج‌گانه مشهد**
مهم‌ترین مسائلی که در این سرشماری مورد توجه قرار گرفته‌اند عبارت‌اند از:
  - تقسیم‌بندی مردم جامعه به فقیر و غنی.
  - ذکر مشاغل عمده مردم شهر مشهد و مشخص کردن کارمندان دولتی از رعیت.
  - توجه به دیگر اقشار شهر مشهد چون یهودیان.
  - ذکر تعداد افراد نام‌دار و مرد، پیر و جوان، افراد معلول.

نکته قابل توجه در سرشماری سال ۱۲۹۵ ه ق. مشهد، اشاره زین العابدین میرزا به تعداد مساجد، تکایا، مدارس، کاروانسراها، آب‌انبارها، کارخانجات و باغ‌های شهر است.

کدخدایان محلات پنج‌گانه شهر مشهد، در ماه ربیب سال ۱۲۸۳ ق برابر با ۱۸۶۶ م آمار ی از مجموع خانه‌های مسکونی و شغلی هر محله تهیه کردند که آمار توسط کدخدای آن محله تهیه و جمع کل به‌صورت زیر اعلام شده است:

محلهٔ سرشور، جمعی عالی‌شان کدخدا مددبیک عالی در بند / محلهٔ سراب، جمعی عالی‌شان کدخدان غلام‌رضا ۸۳۹ در بند / محلهٔ چهارباغ، ۲۹۱ در بند / محلهٔ نوغان، جمعی عالی‌شان حاجی یعقوب ۱۳۸۴ در بند / محلهٔ خیابان سفلی، جمعی عالی‌شان کربلایی رحیم کدخدا ۱۲۸۸ در بند.

در آن دوران و به روایت این اسناد، در مجموع ۱۱۰۸۸ خانه مسکونی در تمامی محلات مشهد وجود داشته است. همچنین طی این سرشماری ۱۶۷ باب مسجد در محلات مشهد وجود داشته است. و کل مدارس را ۱۹ باب ذکر کرده‌اند و از وجود ۴۷ باب حمام و ۵۶ آب‌انبار برای کل مشهد یاد شده است. [۶]

- از دیاد جمعیت**

تأثیر بهبود مسائل بهداشتی را می‌توان در ساختار جمعیتی شهر مشهد نیز ملاحظه کرد. در واقع هر چه کیفیت مسائل پزشکی و بهداشتی در این شهر مطلوب می‌شود از دیاد جمعیت نیز مشاهده می‌شود. چنان‌که بررسی نفوس و جمعیت مشهد طی دوره قاجار، تا سال ۱۳۲۸ ش./ ۱۳۶۸ ق. نیز مود این مطلب است.

در اوایل دوره قاجار جمعیت مشهد ۳۲۰۰ نفر تخمین زده شده است و به نقل از جرج لرد کرزن، در سال ۱۸۹۲ م./ ۱۲۷۱ ش. به ۴۵۰۰ نفر بالغ می‌رسد. قهرمان میرزا عین السلطنه هم در سال ۱۲۲۴ ق./ ۱۹۰۶ م. جمعیتی در حدود ۸۰۰۰۰ نفر را برآی مشهد تخمین زده است. [۷] در سال ۱۳۰۷ ش./ ۱۳۴۶ ق. اوایل دوره پهلوی این رقم به ۱۳۰۰۰ نفر می‌رسد. طبق آمارهای رسمی، مشهد در سال ۱۳۱۹ ش./ ۱۳۵۹ ق. دارای ۱۶۴۷۱ نفر جمعیت و در سال ۱۳۲۸ ش. ۲۰۹۰۰ نفر شهروند بوده است که در سال ۱۳۴۸ ش./ ۱۳۸۹ ق. به رقم ۴۰۹۲۸۱ رسید. [۸] از سال ۱۳۴۵ تاکنون نیز هر ده سال سرشماری عمومی نفوس و مسکن در مشهد و سایر نقاط انجام گرفته است.

- منابع**

- ↑ سفرنامه خراسان و سیستان، شرح سفر کنسل بیست به ایران و افغانستان در روزگار ناصرالدین شاه، چارلز ادوارد بیت، ص۳۰۴
- ↑ مشهد از نگاه سیاحان، از ۱۶۰۰ تا ۱۹۱۴ م، با تکیه بر منابع ترجمه شده به فارسی. بهروز طاهریانیا مشهد. آستان قدس رضوی. ۱۳۷۶، ص۱۸۷
- ↑ سه سفرنامه هرات، مرو، مشهد، قدرت ا... روشنی عفرانلو. تهران: توس، ۲۵۳۶، ص۲۰۱
- ↑ جغرافیا و نفوس خراسان در عصر ناصری، رضانقدی. مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۹۰، ص۷۶
- ↑ جغرافیای محله‌های مشهد. تقی‌بینش. مجله دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی. ششماره ۲، سال ۱۳، تابستان ۱۳۵۶، ص۳۰۲
- ↑ نفوس ارض اقدس یا مردم مشهد قدیم. زین‌الدین میرزای قاجار. تصحیح و توضیح [۷]. مهدی سیدی. مشهد: مهیان، ۱۳۸۲، ص۱۵
- ↑ روزنامه خاطرات عین السلطنه، قهرمان میرزا سالور. به کوشش مسعود سالور و ابرج افشار. ۲. تهران: اساطیر. ۱۳۷۶، ص۱۶۷۷.
- ↑ تاریخ مشهد ا.رضا. احمد ماهوان. مشهد: سخن گستر. ۱۳۸۸، ص۴۷۵.

<div></div> <div>نیشابور</div>	<div></div> <div>قوچان</div>	<div></div> <div>سبزوار</div>	<div></div> <div>دژگز</div>	<div></div> <div>تربت حیدر به</div>	<div></div> <div>تربت جام</div>	<div></div> <div>تایباد</div>	<div></div> <div>مشهد</div>
۱۴۰۲۲▲	۱۳۰۲۹▲	۲۰۰۳۵▲	۱۷۰۳۳▲	۱۶۰۳۰▲	۱۷۰۳۵▲	۱۸۰۳۵▲	۱۶۰۳۲▲

چاپ‌مشهد: شهر چاپ‌خراسان
روابط عمومی: ۰۹۱۱۱۰۵۱۳۷۰۰
نمابر تحریریه: ۰۵۱۳۷۶۲۵۰۱

یادداشت
صالح قاسمی

دبیر مرکز مطالعات راهبردی جمعیت

زندگی خطر صفر شدن نرخ رشد جمعیت

شاخص‌های جمعیت‌شناختی بیانگر روند تغییرات و تحولات جمعیتی یک کشور هستند، چنان‌که نرخ رشد جمعیت یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها در آن عرصه به شمار می‌آید و براساس آن می‌توان تحولات جمعیتی را نسبت به گذشته، حال و آینده مورد بررسی قرار داد. آخرین سرشماری کشور در سال ۱۳۹۵ انجام گرفت، بنابراین از سال ۶۵ تا ۹۵ می‌توان سه دهه تحولات جمعیتی را مورد بررسی قرار داد. بررسی این تحولات حکایت از آن دارد که نرخ رشد جمعیت از ۳/۹ در صدر در سال ۶۵ به ۱/۲۴ در سال ۹۵ کاهش یافته است. به بیان دیگر نرخ رشد جمعیت به کمتر از یک سوم تقلیل یافته است. این کاهش نرخ رشد جمعیت بیانگر آن است که قطعا در دو دهه آینده یعنی پیرامون سال ۱۴۲۰ بلکه و دتر با نرخ رشد جمعیت منفی یاصفر مواجه می‌شویم.

از این روند نامور و روند فعلی هشدار و زندگی خطری در زمینه صفر شدن نرخ رشد جمعیت کشور است. عمق این بحران زمانی ملموس خواهد بود که دو شاخص جمعیت‌شناسی دیگر یعنی «نرخ باروری» و «سالمندی» را نیز در کنار نرخ «رشد جمعیت» مورد توجه قرار دهیم. بر این اساس، نرخ باروری به معنای میانگین تعداد فرزند زن یک زن است که در طول دوره بارداری خویش به دنیا می‌آورد. این نرخ باروری در سال ۶۵ حدود ۶/۵ فرزند به ازای هر زن بوده که در سال ۹۵ این رقم به ۱/۸ فرزند به ازای هر زن کاهش یافته است. این روند نشان دهنده آن است که جمعیت ماتاودده آینده ثابت نخواهد ماند، چرا که به ازای پدر و مادر کمتر از دو فرزند جایگزین می‌شوند. شاخص دیگر نرخ سالمندی است که با تداوم این شرایط به سمت کاهش نرخ باروری و کاهش نرخ رشد جمعیت، به سمت سالمندی قطعی جمعیت حرکت خواهیم کرد، چنان‌که تادوده آینده بیش از ۲۰ درصد جمعیت کشور بالای ۶۰ سال خواهند بود و تا سه دهه آینده یعنی حدود سال‌های ۱۴۲۹ در واقع نرخ رشد، از ۳۰ درصد هم عبور خواهد کرد. در واقع نرخ رشد، نرخ باروری و نرخ سالمندی بیانگر آن است که طی دو دهه آینده روند کاهش جمعیت تا سه دهه آینده سونامی سالمندی را در کشور تجربه خواهیم کرد. با توجه به تفاسیر فوق باید بیان کرد که متأسفانه تحولات جمعیتی، و وضعیت اقتصادی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد، بنابراین مطرح شدن افزایش سن بازنشستگی از سوی برخی از صاحب نظران بیانگر نداشتن برخورد صحیح و پاک کردن صورت مسئله است. در حقیقت بسیاری از اقتصاددانان نوبلیست بر این باورند که جمعیت موتور محرکه رشد اقتصادی در تمام دنیا است. در واقع زمانی غرب توسعه صنعتی و پیشرفت اقتصادی را به دست آورد که در پنجره جمعیتی بود و اکثریت جمعیت آن جوان بودند. هم اکنون به دلیل بروز و ظهور پدیده سالمندی، نشانه‌های رکود و بحران‌های اقتصادی را در غرب شاهد هستیم. ژاپن یکی از نمونه‌های بارز این کشورهاست. هر چند که بهر دوری نیروی انسانی و نظم و انضباط اجتماعی در این کشور در حد اعلی است و در برهه‌ای این کشور به دلیل داشتن جمعیت فعال و پویا و پیشرفت فناوری، مرزهای رشد اقتصادی را در دنیائیت کرد اما از آن جا که این کشور ساختار جمعیتی خویش را مدیریت نکرد، با مشکلات بسیاری مواجه شد. حال با توجه به این که کشور ماتا سال ۱۴۱۵ در پنجره جمعیتی قرار دارد و اکثریت جمعیت بین سنین ۱۵ تا ۴۲ سال (سن کار) قرار دارند، باید از این فرصت برای چشم اقتصادی و صنعتی استفاده کرد اما اگر این فرصت از دست برود به‌طور قطع متضرر خواهیم شد. متأسفانه به رغم آن که بیش از چهار سال از ابلاغ رسمی سیاست‌های کلی جمعیتی گذشته اما طی این مدت دولت اقدامی برای حمایت از فرزندآوری انجام نداده است. از سوی دیگر حدود پنج سال از طرح جامع «جمعیت و تعالی خانواده» در مجلس می‌گذرد که شورپختانه این طرح نیز به نتیجه نرسیده است. در مجموع باید بیان کرد که سیاست‌های کلی جمعیت در وهله نخست ناظر بر سیاست گذاران و دولتمردان است نه مردم. اگر امروز به منظور حمایت از خانواده و فرزندآوری هزینه‌ای صرف نشود، قطعا در دهه‌های آینده باید در این خصوص صدها برابر هزینه کرد. از سویی شاهدیم که تک‌فرزندی یا بی‌فرزندلی به یک فرهنگ مدرن تبدیل شده و مورد استقبال کنندو سخن آخر آن که افزایش نرخ جمعیت مستلزم تمهید سیاست‌های فرهنگی منسجم است تا در سایه آن نگرش خانواده‌ها را به افزایش فرزند و نیز میل به فرزندآوری اصلاح شود.